

ARTIKELN

DE FOLKLORE ALS WETENSCHAP IN NEDERLAND

DOOR

D. J. VAN DER VEN.

Te lang heeft men de folklore — of wil men liever de volkskunde — beschouwd als een soort onschadelijke liefhebberij, op zijn best gequalificeerd als een in de luren liggende hulpwetenschap, die nog niet als zelfstandig vak wordt aanvaard naast de anthropologie, de ethnologie, de sociologie en de archeologie. Nu eens heeft men haar onder aardrijkskunde of beschavingsgeschiedenis een bescheiden plaatsje aangewezen, dan weer werd zij geannexeerd door de taalwetenschap of de oudheidkunde. Ook werden sommige harer onderdeelen als de volkskunst en het volksgeloof, na jarenlange negatie, ten slotte aan de peripheriën der kunsthistorische en theologische onderzoekingsferen ontdekt en min of meer gedwongen geadopteerd. Zoodat we ook thans in Nederland nog niet een wetenschappelijke folklore-organisatie kennen, waarin de vakgenooten elkaar ontmoeten en de zoo noodige centrale leiding aan het onderzoek gegeven wordt. Als een soort eer moeten de beoefenaren dezer jonge wetenschap het dikwijls beschouwen, dat zij geduld worden in oudheidkundige of geschiedkundige, letterkundige of aardrijkskundige genootschappen, waarin zij zich toch min of meer outsider voelen en maar al te zeer beseffen, dat zij genadiglijk worden meegenomen in den folkloristischen bijwagen, die nog maar losjes aan den wetenschapstrein is aangehaakt. Zoo is er ook thans nog veel, dat herinnert aan Wilhelm Heinrich Riehl's woorden van 1858: „Die Volkskunde als selbständige Wissenschaft ist eine halbvollendete Schöpfung”. Evenzeer had Riehl gelijk, toen hij getuigde: „Die Anläufe und Beiträge zur Volkskunde sind so alt wie die Geschichte der Literatur”, al vond het systematisch rangschikken van het wel zeer heterogene materiaal — evenals zulks het geval is geweest bij de ethnografie — eerst plaats in de tweede helft der vorige eeuw.

Met groote erkentelijkheid mogen wij thans den arbeid herdenken, die als museum-wetenschappelijk werk ten opzichte der materiele volkskunde is verricht. Ten duidlijkste heeft deze aangetoond, dat de

folklore een wetenschap is, die zich met het verleden bemoeit en daardoor innig gebonden is aan historie en archeologie, cultuur- en literatuurgeschiedenis. Maar thans mag het wel overal worden verkondigd, dat de folklore niet uitsluitend en alleen een museum-wetenschap is. Dat zij zich niet exclusief bezig houdt met het bestudeeren van doode of ten doode gedoemde verschijnselen. Dat zij een wetenschap is, die gedocumenteerd door hetgeen het verleden in archieven en verzamelingen heeft nagelaten aan geschreven en aanschouwingsmateriaal, zich toch hoofdzakelijk richt op het heden, op hetgeen gisteren, vandaag en morgen zich openbaart in het volksleven. De folklore als moderne zelfstandige wetenschap is dan ook tweeledig te bestudeeren: in haar historisch verleden en haar sociale heden. Maar daarmee is tevens de eisch gebillijkt, dat in haar studiekader — evenals zulks het geval is bij haar volmondige zusterwetenschappen, de ethnografie en de ethnologie — dezelfde onderzoekingsmethoden dienen te worden toegepast.

En in dit opzicht zijn wij tot op den jongsten dag in Nederland — zeer tot schade der kennis van ons volk — schromelijk te kort geschoten.

Sedert jaar en dag worden wetenschappelijk uitgeruste expedities uitgezonden naar de verste uithoeken en diepste binnenlanden onzer overzeesche gewesten om er de z.g. primitieve volksstammen ter plaatse in hun doen en laten te bestudeeren. Maandenlang toeven onze knapste ethnografen op afgelegen eilandjes van den Indischen Archipel om er materiaal te verzamelen, dat zorgzaam geconserveerd van onschatbare waarde blijkt te zijn voor de studie der ethnologen en voor de kennis onzer bevolkingscontingenten in Oost en West.

Maar de eerste wetenschappelijk voorbereide folklore-expeditie in ons eigen land moet nog worden gehouden! Wel heeft men in onze koloniën, dikwijls en met recht tot in de kleinste details de handelingen bestudeerd der „wilde” en „halfwilde” onderdanen van H.M. de Koningin, maar tot op heden staat men bijna volslagen onwetend nog tegenover de meermalen treffend identieke en niet minder belangwekkende handelingen der z.g. „beschaafde” inwoners van het moederland!

Sommige, veel algemeener voorkomende zeden en gebruiken dan kamergeleerden ooit hebben vermoed, blijken in het geheel geen sporadische „survivals” te zijn, en ganschelijk niet zoo leeg aan inhoud als men wel heeft willen doen gelooven. Maar hoe dikwijls zijn zij in niet begrijpen genegeerd of erger nog, in grove onwetenschappelijkheid belachelijk gemaakt, „onzinnig” genoemd. Men meende maar weinig aandacht te moeten schenken aan deze verschijnselen, die van nul en geener waarde werden geacht, ja dikwijls veroordeeld werden als ontaarde gebruiken, zeden en gewoonten der hoogere standen, resten soms van de ridderscultuur, die men deftig disqualificeerde in de quasi-wetenschappelijke aanduiding: „Gesunkenes Kulturgut”. Door kunst-

en cultuurhistorici werd dit „afschraapsel” eener gedegenereerde beschaving in den ban gedaan en men veronderstelde, dat het alleen kon achterblijven in de sfeer van dorpelijke achterlijkheid, waarin het geconserveerd werd in het bijgeloof en de wanbegrippen van het land- en zeevolk.

Maar zij die als dorpsintellectueelen, als pastoor, predikant, onderwijzer, dokter of notaris door hun werk in voortdurend contact kwamen met al deze vreemde levensvoorstellingen en opvattingen, met al die van geslacht op geslacht overgeërfde, en zonder verder nadenken overgenomen handelingen als even zoovele uitingen eener traditioneele volkswetenschap, die ondanks hun irrationaliteit zich bleven handhaven, zagen zich voortdurend geplaatst tegenover onoplosbare raadsels.

Overal in de dorpsgemeenschap: in de als een adat strenge burenplichten, in het ritueel bij geboorten, doop, huwelijk en begrafenis, in kindervermaak en kinderspel, in de viering der kalenderfeesten, zelfs — en niet in het minst — in de boerenreligiositeit, welke bijna overal in wezen geheel anders is dan de kerkelijke religie, werd het hun duidelijk gemaakt, dat er in het volk nog veel leeft, waarvan geleerde cultuurhistorici geen flauwe notie hadden. Als ongeschoolde folkloristen stonden zij „aan den magischen rozen-omkransten ingang van elfenland”, zooals Sir J. G. Frazer dat zoo dichtertlijk heeft uitgedrukt in zijn: „Folklore of the Old Testament”, waarin hij verder getuigde: „Ook zij wilden doordringen tot het hart des volks, maar zonder een vleugje dichtertlijke verbeelding is dat niet mogelijk, daar de portier niet zal opendoen voor den heer Droogstoppel”.

Zij begonnen met ijverig notities te maken, welke zij echter helaas te spoedig verwerkten en als bewijsmateriaal gebruikten voor onhoudbare hypothesen. Begrijpelijk, dat deze warmvoelende, maar dikwijls sterk fantaseerende dorpsintellectueelen, maar niet zoo dadelijk door de kille rationalisten als wetenschappelijke mannen erkend werden, ook al noemden zij zich in Vlaanderen al spoedig „folklorist” en in Duitschland „Volkstumforscher”.

Daar de folklore altijd afhankelijk werd gesteld van een bepaalde wetenschap, werd ze steeds ook eenzijdig benaderd. Linguïsten en historici hebben heftige polemieken gevoerd over de beteekenis van het woord: „volk” in „volkskunde” en van „folk” in „folklore”. Met al dat strijden, wrijven en schrijven verlieden vele kostelijke gelegenheden om dat „Folk” in zijn „lore” ter plaatse en op den dag en het uur, waarin bepaalde folkloristische handelingen werden bedreven, te bestudeeren.

Hoffmann-Krayer's „vulgus in populo” werd gesteld tegenover Adolf Strack's: „natio” en omvangrijke boekwerken uit de eerste jaren dezer eeuw als Wutke's „Sächsische Volkskunde” schenken het overduidelijke bewijs, dat het begrip „volkskunde” zoowel naar den his-

torischen als naar den aardrijkskundigen kant zeer vertroebeld was.

Het is Prof. Eugen Mogk geweest, die in 1907 inderdaad nieuwe inzichten opende en de verlossende definitie gaf door vast te stellen, dat de wetenschappelijke volkskunde als „Objekt ihrer Forschung hat die geistigen Erzeugnisse eines Volkes, die durch psychische Assoziation entstanden und durch diese fortgepflanzt, bezw. verändert worden sind”. En onder het volk, dat we te bestudeeren hebben, kunnen we zoowel een ethnografische als politieke eenheid verstaan, niet alleen de lagere klassen, het „vulgus in populo” maar alle individuen, voor zoover zij afzonderlijk of collectief in hun handelingen, taal en werken de associatieve denkwijze uiten.

Nu wordt het tevens duidelijk, dat de folklore zich niet uitsluitend gebonden acht aan de door weinige individualiteit zich onderscheidende lagere volksklassen, maar dat daarin tevens ook bepaalde handelingen van de zoogenaamd hogere standen, en vooral ook die van de kinderen, bestudeerd dienen te worden. Doch alleen zulke handelingen, die rechtstreeks het gevolg zijn van associatief denken, waarbij dus als 't ware het nadenkende verstand is buitengesloten en de emotionele natuurmensch de overhand heeft op den verstandelijken cultuurmensch. En daar ook zelfs de intellectueelen, meer dan men algemeen vermoedt en zij zelf wel bevroeden, dergelijke handelingen in bepaalde omstandigheden verrichten — zooals door Prof. Steinmetz duidelijk is aangetoond — kunnen we ook wel degelijk folkloristische studies maken in de hogere standen! Een professor kan, wanneer hij zijn boeken den rug heeft toegekeerd, en zijn reflectief denken naar den achtergrond zijner spontane handelingen heeft gebracht, als ontvankelijk gemoeds- of natuurmensch indrukken op zich laten inwerken, welke hem tot handelingen drijven, die evengoed aan de volkskunde materiaal verschaffen als die van een analphabeet! Alleen deze zoo dikwijls door intellectueelen in vacantiestemming buiten in de vrije natuur als „bevrijdend” gestelde gemoedstoestand komt bij intellectueelen minder voor dan bij weinig ontwikkelden. En daarom ook bieden de volksklassen der lager ontwikkelden die meer associatief denken, ook meer stof aan de volkskunde, dan de hooger ontwikkelden, die als cultuurmensen hun gemoed stellen onder verstandscontrole, waarbij onlogische gedachtenassociaties verdrongen worden door logisch nadenken.

Maar toch, niemand — zelfs geen hooggeleerde — schijnt zich altijd onder alle omstandigheden te kunnen onttrekken aan den ban van het in het bijgeloof culmineerende associatieve denken. Terecht heeft prof. Steinmetz er op gewezen, dat wij veel minder logisch zijn, dan Lévy-Brühl denkt. Ook groote geesten als Bismarck en Goethe kenden hun momenten van bijgeloovige vrees! En de moderne groote stadsmensch onderwerpt vrijwillig zijn verstandelijke redelijkheid aan zijn natuurlijke emotionaliteit, wanneer hij in zijn auto een poppetje

als mascotte ophangt of een mascotte plaatst op het voetbalveld als omen der overwinning. Wanneer we in moderne hotels de nummering der slaapkamers van 12 op 14 zien overspringen, wanneer we een lucifer uitblazen voor de derde man zijn sigaret kan aansteken, als we zien gebeuren, dat tramlijn 13 in lijn A. wordt omgedoopt, dan zijn dit slechts enkele van de vele voorbeelden, die bewijzen, dat het bijgeloof niet alleen inhaerent is aan het „vulgus in populo”, maar dat een zeer goed gesitueerde bevolking haar associatieve gedachten-wil kan doen triomfeeren over de nuchtere verstandelijkheid eener moderne gemeentetram-exploitatie.

En wat hier getuigd is voor bijgeloof in de maatschappelijke samenleving, geldt nog in hogere mate voor het bijgeloof in de wereld van het geestelijk denken. Zoo heel juist heeft Mogk eens gezegd: „Solange Kirchenglaube noch vorhanden ist, solange wird auch Aberglaube fortleben”.

En zoolang er nog een emotioneele natuurmensch in ieder onzer voortleeft naast den door onze beschaving en ontwikkeling meestal overheerschenden cultuurmensch, zoolang heeft de volkskunde het recht als zelfstandige wetenschap zich bezig te houden met de betrekkingen, die in associatief denken tusschen den mensch en de wereld worden geschapen, gelijk de cultuurgeschiedenis zulks tot opgave heeft voor de betrekkingen van het logisch denkende intellectueele individu tot de gemeenschap. Wat bij de primitieve volkeren als het ware in de ethnologie vereenigd is, dat is bij de cultuurvolkeren gescheiden in folklore en cultuurgeschiedenis!

De beoefening der historische folklore leert daarbij, dat de cultuurmensch steeds meer en meer op den natuurmensch heeft gewonnen, zoodat men bijv. in de middeleeuwen veel meer categorieën menschen folkloristische handelingen zag bedrijven dan thans, nu het associatieve denken hoofdzakelijk beperkt is tot die volkscontingenten, welke nog voortdurend in innig contact staan met de natuur en de elementen, dus tot de buitenmensen, de boeren, de zeelieden, de jagers, de visschers en de herders, reeds minder tot de tuinders, weer minder tot de stedelingen en het minste tot de intellectueelen. Ook zij, die in hun ambacht voortdurend in aanraking komen met de natuurelementen, in de allereerste plaats zij, die in de openlucht patriarchale bedrijven uitoefenen als kolenbranden en eekschillen, geven de folklore een rijk en in ons land nog weinig bewerkt studiemateriaal. De smid, die voortdurend contact heeft met het vuur, is een bijna magische figuur, ook de molenaar, afhankelijk van den wind, die het koren tot meel maalt, is een echte folkloristische verschijning. Slagers en bakkers, die de eindproducten van veeteelt en landbouw verwerken voor menschelijke voeding, hebben een rijke ambachtsfolklore, welke echter armer wordt, naarmate de bewerkingsmethoden ingewikkelder zijn, meer nadenken vereischen. De folklore van het simpele verwerken

der grondstoffen, maakt bij een meer technische materiaalbewerking plaats voor de cultuurgeschiedenis der gilden. Zoodra de producten den stempel van reflecteerenden geestesarbeid vertoonen, treden zij uit de studiesfeer der volkskunde in die der cultuurgeschiedenis. Want de producten reflecteeren den geestestoestand van hun makers! De dorpelijke ambachtslieden zijn vereenigd in hun dorps- of schuttersgild, waarin hun gemeenschapsgevoel het duidelijkste tot uiting komt. Het individu heeft in deze dorpsgilden geen persoonlijk recht, is geheel onderworpen aan de collectieve gemeenschap, gaat daarin ook geheel op. Zijn meest individueele handelingen, zelfs zijn vrijen en trouwen zijn afhankelijk gesteld van de dorpszeden, waarvan het gilde der jonge jongens — in Limburg de Jonkheid — de draagster is voor de jongelingschap, het schuttersgilde of de dorpsbroederschap voor de getrouwde lieden.

In tegenstelling met deze op wederzijdsche afhankelijkheid ge-gronde dorpsgilden, zien we in het stadsche ambachtsgilde-wezen juist den eisch gesteld om met verstand en overleg zijn werk te doen, en daardoor van gezelschap tot meester op te klimmen, waarbij het „meesterstuk” als kunstwerk het bewijs aflegt van het individueele kunnen van den gildebroeder. Wij zien dan de volkskunde van de op associatief denken gebaseerde dorpsgilden weer plaats maken voor de cultuurgeschiedenis van het op reflectieve verstandelijkheid steunende stadsche gildewezen.

Uit al het hierboven aangehaalde bewijsmateriaal blijkt overduidelijk, dat bij de beschaafde volken de studie der folklore begint, waar de uitingen van den logisch denkenden zelfbewusten verstandsmensch ophouden en die der emotioneele onbewuste gevoelsmensch beginnen hun effecten te ressorteeren in voor den cultuurmensch onlogische handelingen.

Volgens dit principe is nu sedert jaren reeds het folklore-materiaal verzameld in „die Zentralstelle des Verbandes der deutschen Vereine für Volkskunde”, waarbij tevens getracht is de volkskunde in haar gebied te begrenzen. Evenals de volkenkunde der primitieve volkeren in twee onderdeelen gesplitst kan worden: ethnologie en ethnografie, zoo omvat de volkskunde ook twee groote studiegebieden, het verzamelen, systematiseeren, beschrijven van het folkloristisch materiaal, zonder eenig commentaar en de eigenlijke folklore waarbij getracht wordt in verklaringen den oorsprong en de bestaansredenen vast te stellen.

Wat nu de methodiek van de ethnografie der folklore betreft, zoo is deze vooral ten opzichte der bronnenkennis, nog maar weinig systematisch opgebouwd! Wat de schriftelijke — gedrukte of archivalische stukken aangaat — volgt men natuurlijk de onderzoekingsmethoden der vergelijkende taalwetenschap, en wat de determineering en klassificeering betreft van afbeeldingen en voorwerpen is de volks-

kunde in de leer gegaan bij de kunstgeschiedenis en de oudheidkunde. Maar de voornaamste bronnen, ontdekt in het mondeling onderzoek ter plaatse, zijn door gebrek aan tijd en vooral aan geld, nog steeds zeer schaars geraadpleegd. Op voorgaan van het buitenland, met name van Zweden, zou hier door studenten prachtige voorarbeid geleverd kunnen worden! Ook de toekomstige predikanten en seminaristen zouden in hun vacantiетijd op het gebied der religieuze volkskunde schitterend zich kunnen oriëntéeren ten opzichte der boerenbegrippen van vroomheid en zedelijkheid. Het is wel opmerkenswaardig, dat onze missionarissen voor Oost en West een lange vooropleiding genieten, waarin groote aandacht wordt geschonken aan de ethnologie der wilde stammen, opdat hun arbeid zoo zegenrijk mogelijk zal zijn en dat onze toekomstige theologen onze landelijke evangelisatie moeten dienen zonder ook maar te vermoeden, dat zij in het beschaafde Nederland met even moeilijk uit te roeien geloofsvoorstellingen te strijden hebben als in de onbeschaafde binnenlanden van Oost- en West-Indië!

Menige objectieve theoloog zal inzake de religioziteit van zekere contingenten onzer hedendaagsche Nederlandsche plattelandsbevolking tot dezelfde overtuiging komen als Hans Naumann heeft geformuleerd in: „Ewig bleiben die Bewohner dörflicher Bezirke die pagani, Heiden; sie sinds es ewig auch bei uns, oft unter leichter christlicher Verhüllung und starken Konzessionen der Kirche”.

De Fransche traditionalist Paul Sébillot heeft een groot werk kunnen samenstellen over de oude heidensche practijken, die min of meer overgeleverd zijn in christelijke eerediensten. En zelfs het katholicisme, dat zijn universeele eenheid zoo sterk verkondigt, ziet op het boerenland in de locale liturgie van dorp tot dorp variaties, vereeringen van plaatselijke heiligen, bijzondere ceremoniën, waaraan de bevolking uitermate gehecht blijkt en die maar moeilijk dikwijls met zuivere kerkelijke ceremoniën in overeenstemming te brengen zijn, maar ten duidelijkste in het synkretisme wijzen op het verweven zijn van oer-oude voorchristelijke, maar nog altijd vitale volks-religieuze opvattingen in de betrekkelijk jonge, niet uit het volk opgebloeide, maar van buitenaf min of meer opgelegde officieele kerkelijkheid. En wat de plattelander niet meer in het godsdienstige kader kan handhaven, dat brengt hij over in een meer wereldlijke sfeer, maar met een taai volharding tracht hij te behouden, wat hij van vroeger geslachten heeft ontvangen, zelfs en meestal tegen den uitdrukkelijken wil van pastoor en predikant in. De heidensche reuzen van Venlo werden door den bisschop van Roermond in het midden der 18e eeuw uit de processie verbannen. Goed, het volk moest zwichten, maar liet ze nu dansen na de processie in de kermisommegangen. De Staphorster predikanten hebben jaar en dag geageerd tegen het verderfelijke nachtvrijen in den nacht van Zaterdag op Zondag, waardoor tevens

sabbatschennis plaats had. De Staphorster en Rouveensche boeren gingen, mogelijk zelfs uit een loutere persoonlijke sympathie voor predikanten als Ds. Kruyt en Ds. van Mechelen, over tot het afschaffen van dit gebruik in dien Zondagsnacht, maar ze verplaatsten dat nu naar den nacht van Vrijdag op Zaterdag en namen er dadelijk, naar men mij met een knipoogje voor waarheid vertelde, een tweeden gepatenteerden vrijnacht bij en wel van Maandag op Dinsdag. Verdrongen, maar niet uitgebannen is er menig volksgeloof, dat door het voortgaan der ontwikkeling gereduceerd, ineenschrompelt, verwordt tot moeilijk meer te determineeren wonderlijke handelingen in het volksvermaak en ten slotte zijn residu vindt in kinderspel en kinderrijm.

Nu is er in de folklore van Nederland ook nog een scherpe scheiding te maken tusschen levend en dood volksgeloof. Er is heden ten dage nog veel meer levend volksgeloof, dan men algemeen wel vermoedt. Spoken en heksen leven niet alleen in de verbeelding van oude vrouwen en kinderen, maar ook in die van mannen in de kracht van hun leven. Persoonlijk contact met Zuiderzeevisschers — vooral met Volendamers — heeft mij dat het vorige jaar bij de opname der Zuiderzeefilm herhaaldelijk bewezen. Voor de drooglegging dient ook op het gebied der visscherslore nog heel wat te worden opgeteekend. Verzuimen wij zulks thans, latere geslachten zullen ons er terecht een verwijt van maken, dat wij in grove onwetenschappelijkheid deze nasporingen hebben nagelaten.

Doch ook menige geloofsvoorstelling is in den loop der tijden verloren gegaan, zoodat alleen de ritus in de volkseigen zede voort bleef leven. Als we deze folkloristische zeden en gebruiken in hun historische ontwikkeling of verwording bestudeeren, zullen wij spoedig constateeren, dat vele thans „leege” traditioneele gebruiken in vroeger dagen een vollen inhoud bezaten en dat, wat thans kinderspel is, eens ook door ouderen werd bedreven. Vele handelingen bij het vrijen en trouwen, doop en begrafenis, bij het inhalen van den gogst en het betrekken van een nieuwe hofstede hebben uiterlijk nog hun ritueel karakter bewaard, maar blijken innerlijk hol te zijn, zoodat we ze als zinloze tradities mogen qualificeeren. Maar alweer moet de logische navorscher niet te spoedig zijn conclusie trekken inzake de totale leegheid, vooral niet wanneer zekere traditie aan bepaalde kalenderdata zijn gebonden en ze min of meer gekerstend werden in Heiligenvereering, kruisdagen-processies en sacraments-omdrachten. Het is voor den folklorist een der aantrekkelijkste, doch tevens ook moeilijkste opgaven dergelijke eens volksreligieuze en thans louter traditioneele of grootendeels liturgisch geworden lokaal gedifferentieerde gebruiken te bestudeeren.

Daarbij is als eerste vereischte te stellen het persoonlijk contact tusschen den folklorist en zijn levende objecten! Maar met het stellen

van rechtstreeksche vragen komt men daarbij al even weinig ver als door het ter invulling toezenden van toch altijd subjectief gestelde vragenlijsten. Immers men stuit bij dit onderzoek op den schroom van den mensch, die niet wil bekennen, dat er momenten in zijn leven zijn, zoowel in zijn godsdienstig als maatschappelijk bestaan, waarop hij zijn individualiteit, zijn logica en kerkelijke geloofsovertuiging achterstelt bij „onlogische” maar traditioneel verrichte handelingen, die beheerscht worden door praeologische gedachten-associaties en die als uitingen van de volksziel en den daarmede vrijwel identiek te stellen volksgeest in de volkskunde of folklore moeten bestudeerd worden. Zoowel in het gezinsleven als in de groeps-, buurt- en dorps-gemeenschap spelen zij een groote rol, waarbij dikwijls volksgericht- en zelfberechting gesteld worden tegenover staatsrecht en kerkelijken eeredienst.

Toch is het contract tusschen den folklorist en zijn levende objecten een eerste vereischte! Maar het blijkt in het moederland dikwijls al even moeilijk, zoo niet moeilijker te leggen dan in verre overzeesche gewesten. Vol wantrouwen staan de boer en de zeeman tegenover den rechtstreeks navragenden onderzoeker. Zij wenschen hun geheimen aan zoo’n stadschen meneer of — zooals de Marker visschers mij noemden — aan „zoo’n mollenvanger van den vasten wal” niet te verraden! Groote vrees is er ook, dat zij belachelijk worden gemaakt en dikwijls vijandig gestemd worden ze, wanneer na inleidende praatjes door den onderzoeker notities worden gemaakt, erger nog, foto’s of teekeningetjes worden genomen en het allerergst, wanneer de operateur komt met zijn opnametoestel om hen in hun omgeving, aan den arbeid of in hun dagelijksche doening te vereeuwigen. De vrees alweer voor belachelijk te worden gemaakt in de oogen der meedogenlooze stedelingen, die jarenlang het boerenvolk hebben geminacht, drijft tot groot verzet, waarbij bijbelvaste burenen of grootouders met teksten altijd gereed zijn een dergelijk opkomend verzet krachtdadig te steunen, mogelijk meer uit sensatielust dan uit godsdienstige overtuiging. Uit dit alles blijkt overtuigend, dat men als wetenschappelijk folklorist slechts onder het strengste voorbehoud mag aanvaarden, wat predikanten en schoolmeesters, pastoors en geneesheeren als antwoord krijgen op de door hen gestelde categorische vragen, waarbij de subjectieve wijze der vraagstelling dikwijls het gewenschte „ja” of „neen” provoceert. En hoe dikwijls worden bij een dergelijk op vragen en antwoorden ingesteld folkloristisch onderzoek bij- en nevenomstandigheden genegeerd in een menschelijk verklaarbaar, doch wetenschappelijk te veroordeelen streven een of andere vooropgezette theorie door bewijsmateriaal te staven. Zoo heel juist heeft Dr. Kurt Heckscher er op gewezen dat „solche Fragen nur die Knoten eines mehr oder weniger weitmaschigen Netzes bilden und grade das, was durch die Maschen hindurchschlüpft, oft das Wertvollste bildet”!

Bij dit alles dient de folklorist er van doordrongen te zijn, dat hij geen materiaal voor zich zelf heeft te verzamelen ter bestrijding of bevestiging van een of andere hypothese, maar dat hij werkt voor de toekomst en voor komende geslachten wier onderzoekproblemen wij niet kennen, maar die juist in het door ons bijeengebrachte materiaal en dikwijls juist in de kleinste nietigheden en minst belangrijk geachte bijkomstigheden — den sleutel vinden voor nieuwe inzichten. In plaats van het rechtstreeksche vragenstellen, dient de folklorist, na zich in het te exploreeren dorp populair te hebben gemaakt, zelf te vertellen over allerlei, waardoor hij bewijst op de hoogte te zijn van hetgeen in het dorpsmilieu of de buurtschap belangrijk wordt geacht, en wanneer hij dan, inplaats van in begrippen, in beelden en handelingen, de aanschouwelijkheid van zijn betoog verduidelijkt, komen dikwijls vanzelf de tongen los en dan wil men zoo'n „verrückte Kerl von 'n Museum" gelijk men Dr. Heckscher in de Hannoversche heidedorpen noemde, wel wat meedeelen, omdat het toch „'n gescheiter Mensch" blijkt te zijn!

Een der meest objectieve wijzen voor het in zeker verband registreren van volkskundig materiaal is het opnemen van filmen. Hetgeen ik in de laatste tien jaar in mijn folkloristische filmwerken heb vereeuwigd, blijkt reeds thans voor de wetenschappelijke folklore van grooter waarde te zijn, dan ik zelf bij de opnamen vermoedde. Afgescheiden van de omstandigheid, dat reeds vele door mij vereeuwigde personen — echte volkstypen — gestorven zijn en dat sommige volksvermaken en kinderspelen — ik denk hier bijv. aan het Zaansche Looielakvermaak dat, zooals ik in 1929 zelf heb geconstateerd, toen reeds geheel ontaard was en geheel anders verliep dan ik in 1923 verfilmde — zich wijzigen, bleek reeds meermalen, dat juist sommige bijkomstigheden in mijn films belangrijker zijn, dan de handelingen, die mij destijds het meest waardevol toeschenen. Een interessant voorbeeld daarvan geven de opnamen van het vendelzwaaien in oogsten en zomerfilms. Duidelijk blijkt, dat dit vendelzwaaien in de viering van Achterhoeksche najaarskermissen gebonden is aan het gelijktijdig omhalen van den oogstmei door dansende en met bijlen gewapende bijlemans, terwijl in Venlo de beide reuzen dansen, wanneer de vaandel-draaier van het akkermansgilde de vlag zwaait. Als in Hummelo en Laag Keppel het vendelzwaaien is geëindigd, moet het paaltje zijn omgekap. Als de reuzen in Venlo ophouden met dansen, doet zulks ook de vendelaar. Op de Internationale Conferentie voor Volkskunst te Rome brachten deze Nederlandsche filmopnamen het internationaal gestelde probleem van den oorsprong, de verbreiding en de verklaring van „le Jeu du Drapeau" in een geheel andere phase van oplossing. Doch daarover zal ik straks nog uitvoeriger berichten.

Begrenzen wij ten slotte het groote studiegebied der volkskunde, dan zien wij, dat daarin ook bestudeerd moeten worden de volkseigen

bewerkingen van het materiaal, samengevat door Prof. Michael Haberlandt in „Die sachliche Volkskunde”; de woning (huis en hof) met hare inrichting en versiering, de kleederdracht, de sieraden en producten van volkskunst en het feestgebak komen hier om aandacht vragen. Vooral heeft men zich in den laatsten tijd bezig gehouden met de volkskunst, waarvan de methode van onderzoek theoretisch vastgesteld is op het op initiatief van den Volkenbond in 1928 te Praag gehouden Internationaal Congres voor Volkskunst en practisch ten uitvoer zal worden gebracht door de daar gestichte Commission Internationale des Arts Populaires (La C.I.A.P.).

Hebben wij dus thans voor de volkskunst — slechts een der onderdeelen van de volkskunde — een internationaal werkprogramma, op elk ander gebied heerscht nog de meest mogelijke willekeur. Begrijpelijk, omdat men aangewezen is op hetgeen verzameld werd, dikwijls naar zeer persoonlijk inzicht en eigen gevonden methode!

Een der pioniers op dit nog weinig betreden Europeesche onderzoekingsveld is Richard Wossidlo geweest, die in het land van Fritz Reuter „unendlich wertvolle Schätze der wissenschaftlichen Welt hat bereitgestellt”. Hij was almede een der eerste folkloristen voor wie het, in musea bijeengebrachte materiaal, naar Arnold van Gennep's woorden slechts was: „un accessoire du folklore, sa partie morte!” Wat hem belang inboezemde, was „l'emploi de ces objects par des êtres vivants, les coutumes, vraiment exécutées sous nos yeux et la recherche des conditions complexes, surtout psychiques de ces coutumes”.

Een tweede Duitscher, die zich als biologisch folklorist groote verdienste heeft verworven, is Dr. Willy Peszler. In 1906 heeft hij ook menigen zwerftocht in het Oostelijk deel van Nederland ondernomen, dat als de Westelijke peripherie van het Nedersaksische cultuurgebied is te beschouwen. Hij bestudeerde er vooral de structuur en de geografische verbreiding van het hallehuis. Deze onderzoeken vormden den grondslag van de samenstelling zijner prachtige geografische verbreidingskaarten van bepaalde woningtypen, kleederdrachten, gevelversieringen, karakteristieke volksgerechten en locale lekkernijen, waardoor hij de grondlegger werd van de „Sach-Geographie der deutschen Volkskunde”. Op het te Praag gehouden volkskunstcongres hebben de resultaten van Dr. Willy Peszler, verkregen in zijn jarenlang methodisch verzamelen en cartografeeren, geleid tot toegezegde navolging in andere landen en tot de uitgave van een groote Sach-geografische atlas van Europa. In het Januarinumnummer 1930 van „Volk und Rasse” heeft Dr. Kurt Heckscher eveneens een poging gedaan om zijn practische ervaringen als methodisch verzamelaar van folklore-materiaal uiteen te zetten.

In 1925 promoveerde hij op zijn zeer omvangrijk boek: „Volkskunde des germanischen Kulturkreises”. Na zijn promotie werd hij onmiddellijk benoemd aan het Provinzialmuseum te Hannover.

Triomfantelijk getuigt Heckscher: „Und mit mir wurde die Provinzialstelle für Volkskunde eingerichtet”.

Hannover geeft hierin Nederland een schitterend voorbeeld, dat we ons ook door België gesteld zien in de folkloristische opsporingsdiensten, welke door de provincies Antwerpen en Brabant werden opgericht en waarin de bekende Belgische folkloristen, de heeren Jozef Cornelissen en Albert Marinus zulk prachtig werk reeds geleverd hebben. De aan onze Zuid- en Oostgrens aansluitende Kempische en Nedersaksische cultuurgebieden, welke echter niet eindigen bij de politieke-rood-wit-blauwe barrière, maar geografisch een eenheid vormen met ons Zuidelijk Noord-Brabant en Oostelijk Gelderland en Overijssel, worden dus wetenschappelijk folkloristisch bewerkt. Nederland's grondgebied is op deze wijze als 't ware folkloristisch ingesloten, maar dit vaderlandsche territoire is, folkloristisch gesproken, feitelijk nog een volkomen terra incognita.

Welke rijke buit goed georiënteerde en methodisch werkende folkloristische opsporingsdiensten in weinige jaren tijds oogsten, bewijzen de publicaties in Belgisch Brabant en Vlaanderen, terwijl Dr. Kurt Heckscher, na twee jaren de Kreis Neustadt te hebben geëxploreerd een materiaal had verzameld van 12000 notities, die verwerkt zijn in een manuscript, dat 900 pag. druks opleverde en dat als Band I van „Die Volkskunde der Provinz Hannover” in Februari 1930 verschijnen zou onder den titel: „Die Volkskunde des Kreises Neustadt am Rübenberge”. De Brabantsche folkloristische opsporingsdienst heeft sedert de oprichting in 1921 onder leiding van den heer Albert Marinus reeds een 50-tal „Bulletins” uitgegeven met vele duizenden pag. tekst en honderden afbeeldingen. Wenden wij nu nog even een blik in het Beloofde Land van Zweden, dan zien we dat daar in 1920 reeds een regeeringscommissie ingesteld is, waaraan werd opgedragen „een voorstel in te dienen, hoe de inzameling en het onderzoek van de Zweedsche volkscultuur op de beste wijze zou kunnen worden ontworpen en georganiseerd”. In een beschouwing van Prof. Jan de Vries onlangs verschenen in „De Gids” onder den titel: „Een dringende eisch”, wordt ons medegedeeld, dat het verslag, een boekwerk van 350 bladz. een voortreffelijke studie is, waarin niet alleen wordt vastgelegd, wat in Zweden en elders aan dergelijken folkloristischen arbeid is verricht, maar bovendien plannen tot organisatie worden ontwikkeld, die gelijkelijk getuigen van breeden kijk en practischen zin. Als men weet, dat van 8 Sept. 1921 tot 14 Dec. 1928 alleen voor folkloristische doeleinden in Zweden werden besteed 4.173.344 kronen en dat alleen voor de inventariseering en bestudeering der Zweedsche volksverleveringen de Zweedsche Staat in 1927 een bedrag van 1.774.000 kronen, dus van een en drie kwart millioen kronen voteerde, dan beseffen wij eerst ter dege, wat het toch zooveel rijker Nederland op dit gebied is te kort geschoten en blijft te kort schieten.

In Nederland geen staatscommissie, geen subsidie van geleerde genootschappen voor een permanenten opsporingsarbeid, zelfs niet eens een behoorlijk folkloristisch tijdschrift, dat uitgaat boven het peil van zeer bescheiden verzamel-periodiekjes. In Zwitserland, waar de volkskunde reeds een kwart eeuw een ook aan de universiteit van Bazel officieel erkende wetenschap is, geeft de verschijning van het „Schweizerisches Archiv für Volkskunde” naast het „Korrespondenzblatt der Schweizer Volkskunde” duidelijk aan, dat er een scherpe scheiding dient te worden gemaakt tusschen hen, die de stof verwerken en zij, die het materiaal verzamelen. De laatsten worden zeker in hun kwaliteit niet minder gewaardeerd dan de eersten, maar zij moeten zich hoeden te spoedig naar de plaats van de eersten te dingen, omdat zij als ethnografische folkloristen niet op de hoogte zijn van de problemen, die de ethnologische folkloristen nader tot hun oplossing hebben te brengen.

In het buitenland hebben ontijdige publicaties en daarin algemeen verbreide verkeerde interpretaties aan de wetenschap der folklore veel schade berokkend en de toch reeds veelal zoo vage denkbeelden menigmaal vertroebeld. Doch ook in Nederland zou ik hiervan verschillende voorbeelden kunnen aanhalen. Ik wil mij hier beperken tot het geven van een drietal op verschillend en zeer uiteenlopend folkloristisch studiegebied.

Allereerst dient dan hier gesignaleerd te worden het wanbegrip over de Hindelooper volkskunst, met veel bravour verkondigd door iemand, die een groote bewonderaar was van deze typisch gelocaliseerde volkskunst-uitingen, den heer Hidde Nijland, wien Hindeloopen in het bijzonder en Nederland in het algemeen, groote erkentelijkheid is verschuldigd door de vorstelijke schenking van de naar hem genoemde Hidde Nijland-stichting.

Wanneer nu deze heer zich had bepaald tot het louter verzamelen en systematisch ordenen van het door hem met zooveel liefde bijeengebrachte materiaal, dan zou hij zich zeker reeds verdiensten genoeg hebben verworven! Maar hij wenschte meer te doen en schreef, zooals hij zelf in een „Nawoord” op zijn werkje getuigde „alleen uit liefde voor de Hindelooper volkskunst na meer dan dertigjarige studie” een boekje, dat behalve de vermelding van veel wetenswaardige lokaal-historische feiten, ook ten duidelijkste het bewijs levert, dat de heer Hidde Nijland, ondanks zijn dertigjarige studie, toch nog ontijdig overgestapt is van het territoire des verzamelaars naar dat van den folklorist.

Trouwens die dertigjarige studie geeft in het geheel geen vrijbrief voor een buitengewone autoriteit. Dikwijls toch ziet de verzamelaar alleen datgene wat zijn belangstelling heeft, wat hem eigen is en waarvoor hij „schwärmt”. Ook in de kunst is deze belangstelling dikwijls beangstigend beperkt. Hoe dikwijls is het mij op mijn folkloristische

omzwervingen niet overkomen, dat ik van in folklore belangstellende dorpsonderwijzers of predikanten moest hooren: „Nu ben ik hier reeds meer dan 25 jaar in dit dorp en ik zou nooit hebben geloofd, dat hier nog zooveel van al die oude dingen bij het volk zit”. Overzicht en inzicht van folkloristische materiaalbewerking ontbreekt begrijpelijker wijze den leek-verzamelaar. Daarbij is deze vaak lokaal-patriottisch gevangen in den ban van „l'esprit de clocher” en verheerlijkt hij het eigen dorp, het eigen gewest, de eigen hem lief geworden „groeps-gemeenschap”, zonder het daarin geobserveerde te toetsen aan wat in andere dorpen of gewesten aanwezig is, dus zonder in de breedte geografisch de verbreiding na te gaan of historisch in de diepte de evolutie of degeneratie van bepaalde folkloristische verschijnselen te onderzoeken.

Wanneer de heer Hidde Nijland ook maar eenige notie had gehad in al die dertig jaren van zijn studie der Hindelooper volkskunst over folkloristische methodiek, dan zou hij zeker nooit of te nimmer hebben geschreven: „Hindeloopen heeft voortgebracht, gekweekt en onderhouden eene eigene kunst zoowel in den bouw der woning, der meubelen, huisraad en gebruiksvoorwerpen als in kleederdracht en taal”. En op deze peroratie laat hij de rethorieke vraag volgen: „Waar ter wereld vindt U dat?” De vorm waarin deze vraag gesteld is, tracht ons het antwoord „nergens” te suggereeren, terwijl hij zijn beschouwing: „Wat is volkskunst?” besluit met den daverenden uitroep: „Wij mogen trotsch zijn, dat eenmaal in dat kleine Hindeloopen, in Friesland, die volkskunst in al zijne onderdeelen zoo hoog bloeide als nergens op deze aarde een tweede voorbeeld is aan te wijzen”.

Wel menig lief geworden voorstelling moet de wetenschappelijke folklorist wreed verstoren. Van nationale kleederdrachten, nationale volksdansen en nationale volkskunst, naar de romantische opvatting van vaderlandslievende enthousiasten, blijft niet veel over! Evenmin als van „uniek” geachte gebruiken, die hun „unicum”-waarde hooger zien getaxeerd, naarmate het isolement van het dorp of het gewest, waarin zij worden gecultiveerd, grooter is.

Zoo zal een vergelijkende studie van de z.g. origineele Hindelooper volkskunst met die der Scandinavische landen zeer verrassende perspectieven openen en aan het licht brengen, dat we de „typische” en door Hidde Nijland voor „uniek” gedachte Hindelooper motieven terugvinden in de meubelen en wandversieringen der Noorsche en Zweedsche woningen. Binnen Nederland moeten ook Marker en Zaan-kantsche volkskunstproducten in vergelijkend verband met Hindelooper volkskunst worden beschouwd en dan zal tevens blijken, dat bijv. de Bijbelsche tafereelen in het geheel niet het monopolie van Hindeloopen zijn, zooals Hidde Nijland met veel apodictische bravour heeft verkondigd.

Op een geheel ander gebied, dat der volkseigen zedekunde en

der religieuze folklore, valt in Nederland eveneens nog vrijwel alles te doen.

Mgr. Prof. Dr. Jos. Schrijnen blijkt in zijn „Nederlandsche Volkskunde” de overtuiging te zijn toegedaan, dat „volksreligie en cultuurreligie parallel loopen en dat het beekje der religieuze opvatting en volksvereering rustig voortkabbelt naast den stroom der kerkreligie om niet zelden daarin uit te monden”. Dit is mogelijk het geval in sommige goed-roomsche gewesten van Limburg en Brabant, maar het mag zeker niet voor Nederland worden gegeneraliseerd.

Op Staphorst-Rouveen bijv., — maar dàar niet alleen — is geheel niet toepasselijk, wat Schrijnen zegt in: „Andermaal is een historischheidensche of animistische voorstelling dermate verzwakt, dat slechts een onschuldig residium van naieve volksverbeelding overblijft”.

Hoe weinig en naief dat residium heden ten dage nog is, bewijzen de uitspraken der rechtbanken inzake de talrijk gehouden volksgerichten en als Monseigneur eens bij de Staphorster predikanten zijn licht had opgestoken, zouden deze hem wel nog heel wat anders hebben medegedeeld. Bedreigingen met uitsluiting van het avondmaal, weigering om gedwongen huwelijken in het toch wel heel kerkelijke Staphorst-Rouveen kerkelijk te sluiten, ze hielpen omstreeks 1920 al even weinig als twee en een halve eeuw vroeger, omstreeks 1660.

In mijn boek: „Van vrijen en trouwen op het boerenland” heb ik uitvoerig aangetoond, dat we in de hedendaagsche Staphorster dorpsamenleving een contradictie zien van kerkelijk-dogmatische godsdienstigheid en daarmede in flagranten strijd zijnde, uit oer-oude tijden stammende gebruiken in den omgang der seksen.

Inplaats dat de geestelijke voorgangers de oorzaken opspoorden en de naar onze en hunne meening onlogische, maar in het associatieve denken der Staphorsters wel degelijk aanvaardbare, en in de sleur van het leven als 't ware van geslacht op geslacht overgeënte begrippen inde daad bestudeerden in de vergelijkende religieuze volkskunde, nemen zij alleen maar dergelijke feiten te baat om in gereformeerde kanselrhetoriek te verkondigen:

„Zoo'n gemeente is toch zeldzaam, vooral in dezen tijd! Men zoekt naar de waarheid, de echte oude waarheid, men is er kerksch! Maar wij zeggen, wat de Heiland zeide: „gij gepleisterd graf, gij gewitte wand van buiten schoon, maar van binnen volle dorre doodsbeenderen. Dit volk nadert mij met de lippen, maar hun hart is verre van mij”.

Geheel getuigend van het verkeerde inzicht dat de plattelandsdominees maar al te dikwijls in hun eigen gemeenten hebben, is, dat zij bij hun boeren dezelfde denkwijze veronderstellen als bij zich zelf, dat zij een beroep als zoodanig doen op schaamtegevoel en dorpsseer, zonder in te zien, dat deze begrippen in een door de gemeentenaren totaal anderen, dikwijls anti-kerkelijken en staatsburgerlijken vorm gecultiveerd worden — en heel streng gecultiveerd in de groeps-

gemeenschap en de groepsmoraliteit, beide onderzoeksgebieden, welke voor de meeste predikanten volkomen gesloten blijven. En niet het minste effect maken jeremiades als die, welke ik opteckende van een Staphorster dominee: „Zie eens naar Staphorst, geen plaatsje in Nederland, waar men nog zulke ouderwetsche orthodoxe begrippen heeft, maar ook geen plaatsje in Nederland, waar de ontucht zulk een verschrikkelijken vorm heeft aangenomen, zoodat gij ziet, dat de orthodoxe leer, dat die oude waarheid ook geen kracht doet”.

Het zou mij hier veel te ver voeren dieper in te gaan op de vraagstukken, welke zoowel elders als te Staphorst-Rouveen den folklorist ter oplossing worden voorgelegd. Het teruggaand historisch folklore-onderzoek leidt daarbij tot het in de 17e eeuw ook in de steden algemeene „kweesten”, door Cats en Hooft in hun amoureuze gedichten bestreden of verheerlijkt, en het geografische verbreidingsonderzoek toont aan, dat het door predikanten terecht zoo gegispde nachtvrijen ook thans nog algemeen in zwang is, zoowel in Scandinavië als in het centraal Europeesche Alpengebied. Ook hier brengt het vergelijkend folkloristisch onderzoek in historische verdieping en geografische verbreiding geheel nieuwe inzichten, waardoor het zoo ongunstige oordeel over de moraliteit der Staphorster bevolking wel milder en algemeen menschelijker zal uitvallen, al mag niet worden ontkend, dat thans vele „holle” tradities aanleiding geven tot werkelijke wan-toestanden, die echter alleen bestreden kunnen worden door het ingang vinden van andere begrippen omtrent volkshygiëne en volksgeluk. Beide zijn te bereiken langs den weg der volksontwikkeling, waartegen zich juist de predikanten dikwijls fel verzet hebben, zooals ik in mijn boek ¹⁾ uitvoerig heb aangetoond. Lange reeksen van voorbeelden zou ik kunnen geven van totaal verkeerde begrippen over heele bevolkingscontingenten van ons eigen land!

Ik wil besluiten met U het oordeel te geven, dat de heer A. F. van Beurden, een geboren en getogen Limburger, die zijn geheele leven geschreven heeft over Limburgsche folklore en geschiedenis, meende te moeten publiceeren, eerst in verschillende Limburgsche couranten en later in een boekje „Uit het Limburgsche volksleven”. Daarin lees ik op pag 5:

„Al het oude heeft eene geschiedenis, die in het verre verleden te zoeken is. Maar er zijn ook gebruiken van jongeren datum, die men ten onrechte tot het heidendom terugvoert. Het planten van den Brigidaboom in Zuid-Limburg, het vendelzwaaien te Huissen hebben met het heidendom absoluut niets te maken, al vertelt men dat soms bij een mooie film, die buitengewoon zeer veel verdienste heeft en door den heer C. J. van de Ven (Sic!) samengesteld is”.

Het staat er maar frisch weg en zeer positief gedrukt: „Absoluut

¹⁾ „Van Vrijen en Trouwen op 't Boerenland” (1929) pag. 52-114.

niets met het heidendom te maken!" En dat wordt zoo maar „in de krant" verkondigd door niemand minder dan Van Beurden, die zich zelve — en in menig opzicht met het volste recht — als een even groote kenner van het Limburgsche land en volk beschouwt als Hidde Nijland dat zich verbeeldde te zijn van de Hindelooper Volkskunst en de opeenvolgende predikanten dit voor de buitenwereld toch zijn van het Staphorster volkje.

Alweer is het hier niet de plaats aan te toonen, dat de door mij in de lentefilm in details vereeuwigde Brigidaboomplanting maar een heel oppervlakkig gekerstende Meiboomzetting is, waarvoor het bewijs in Hülle und Fülle uit Mannhardt's en Frazer's werken is aan te voeren.

Aantrekkelijker is de opgave, het in de laatste jaren zoo bekend geworden vendelzwaaien eens wat meer onze aandacht te schenken. In 1929, ter gelegenheid van het Vaderlandsch Historisch Volksfeest, heeft het vendelzwaaien voor het eerst de aandacht getrokken door de demonstraties van het Huissensche schuttersgilde in het Nederlandsch Openluchtmuseum. Sindsdien is de belangstelling voor deze nobele sportieve volkskunstuiting overal toegenomen en het vaandelspel vindt ieder jaar meer beoefenaren. Tijdens het bezoek der leden van het Internationaal Anthropologisch Congres in 1927 aan Laag-Keppel heeft het St. Hubertusgilde van Ulft een indrukwekkende vaandel-demonstratie gegeven, welke ook door de buitenlanders met bijzondere interesse werd gevolgd. Dit vendelzwaaien heeft men beschouwd als een louter eerbetoon aan pastoor, burgemeester, dokter en schoolmeester en aan iedereen, die in een ruime tractatie blijk gaf, dit saluut der zijden vlaggen op prijs te stellen. Maar de gilden, waarin dit vendelzwaaien beoefend wordt, zijn geen militaire genootschappen, al zwaaien de broeders soms vervaarlijk met indrukwekkende sleepsabels en al laten ze bij het vogelschieten ook voortdurend hun buksen en voorladers paffen, dat het een lust is. Zij hebben hun ontstaan te zoeken in de onmiddellijke nabijheid van den Meiboom, in de middeleeuwsche Meigilden en oud-Germaansche bloedsbroederschappen. Deze trokken in den voorzomer rond in den „Flurgang", die later gekerstend werd in de veldprocessies, waarbij de Meigilden omgevormd werden tot geestelijke broederschappen, welke de processies beschermden en ze door hun optrekken grooteren luister bijzetten. Zoo is het ook te verklaren, dat de schuttersgilden te platten lande zich het best gehandhaafd hebben in katholieke gewesten, waar met veel pronk en praal de Sacramentsprocessie door de velden trekt om den zegen van den Allerhoogste af te smeeken. In die ommegangen trekken — vendelzwaaiend — zoowel te Huissen als elders steeds de vendeliers mede, terwijl er altijd veel kerkvanen worden megedragen en de weg, waarlangs de processie trekt, gesierd is met groene meien en mooie bronkvaantjes. Het vaandragen als agrarisch gebruik is door Heinrich Pfannenschmidt in zijn „Germanische Erntefeste" reeds zeer

uitvoerig behandeld. Verder geven daarover Reimaun, Birlinger, Kuck Sonrey, Sieber, Görgl en Mannhardt een menigte interessante berichten. In Langensalza kozen de akker- en voerlieden tegen Pinksteren een vaandrig, waarna zij een feestelijken rondrit hielden langs de velden, waarbij de vaan werd gezwaaid over het in aren geschoten koren. Ook in Hofen bij Spehingen in Zwaben, in Grossgöttern in Thüringen, te Rottweil gelijk elders, heeft men tot op heden of tot voor weinige jaren het vendelzwaaien gekend als handeling om het koren tot beteren wasdom te brengen.

Het door mij over heel Europa verzamelde materiaal in zake het vendelzwaaien versterkt mijn vermoeden, dat wij daarin wel degelijk een oorspronkelijke ritueele handeling hebben te herkennen ter bevordering van de vruchtbaarheid, welke via de hedendaagsche schuttersgilden historisch te vervolgen is in de Meigilden en rechtstreeks is verbonden aan den Meiboom en Meitak als symbolen der vruchtbaarheid.

Zooals hierboven reeds werd aangestipt, heb ik in Zomer- en Oogstfilms dit gelijktijdig vendelzwaaien en oogstmei-omhakken door met bijlen gewapende dorpsnaren vereeuwigd, welke films ik in Oct. j.l. vertoond heb op de internationale volkskunstconferentie te Rome.

Daar werd door den Belgischen folklorist Albert Marinus als eerste internationale opgave voor vergelijkende folklorestudie gesteld: Een vergelijkend onderzoek inzake „le Jeu du Drapeau”, het vaandelspel, dat volgens zijn onderzoekingen in sommige dorpen van Belgisch Brabant nog in eere wordt gehouden. In de discussies, welke zich ontsponnen naar aanleiding van het gestelde probleem, bleek, dat het vendelzwaaien niet alleen in de 16e eeuw in Italiaansche regimenten werd onderwezen, maar dat het in Midden-Engeland zoowel als in de Baskische landen en in de kustgebieden der Adriatische zee ten nauwste verbonden was aan zwaarddansen en gedramatiseerde Morescadansen. Het innig verbonden zijn van vendelzwaaien en zwaarddansen wijst eveneens op oorspronkelijke vruchtbaarheidsriten, evenals mijn filmopnamen het verband signaleerden met oorspronkelijke oogstmei-ceremoniën. De objectiviteit waarmede ik mijn films genomen heb, gaf te Rome op het onverwachtst aanwijzingen in welke richting het internationale onderzoek naar „le Jeu du Drapeau” zal worden voortgezet.

Het vendelzwaaien, de Brigidaboomplanting, de Staphorster onzedelijkheid en de Hindelooper volkskunst zijn slechts enkele van de talloos vele folkloristische verschijnselen, welke, door zich bij uitstek deskundig wanende schrijvers, verkeerd geïnterpreteerd zijn.

Zoomin de dertigjarige studie van den heer Hidde Nijland ons een goed inzicht heeft vermogen te geven in het wezen der Hindelooper volkskunst, zoomin heeft ooit een Staphorster predikant ons waarachtig ingelicht over deze toch heel kerksche bevolking. Zoomin

we op gezag van Mgr. Prof. Dr. Jos. Schrijnen mogen aanvaarden dat in Nederland algemeen „het beekje der religieuze volksopvatting en volksvereering rustig naast den stroom der kerkreligie voort kabbelt”, zoo min kunnen we aannemen, zooals de heer A. F. van Beurden boudweg beweert, dat er in het vendelzwaaien „absoluut niets” herinnert aan het heidendom. Al deze positieve oordeelvellingen herinneren aan de bezadigde uitspraak van Prof. Thurnwald in: „De zwakheid van vele berichten en hun afhankelijkheid van bestaande vooroordeelen moeten ons hoeden voor het klakkeloos geloof hechten aan alles wat ons als waarneming wordt voortgezet. Niet de lengte van het verblijf of de hoeveelheid van het waargenomene, niet de goede wil of de ambtelijke functie geeft den doorslag, maar de nuchterheid en onbevangenheid van het verstand”.

Moge dan ook thans op voorgaan van onze Oostelijke en Zuidelijke bureu, die tijdig het belang hebben ingezien van folkloristische onderzoekingen door Rijks- en Provinciale bureau's in Nederland te langen leste soortgelijke folkloristische opsporingsdiensten ingericht worden, welke onder het motto: „Ken ons Volk”, zullen bewijzen, dat de folklore een zelfstandige wetenschap is en dat de vergelijkende folklorestudie noodzakelijk is voor de kennis van het Nederlandsche Volk.